

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

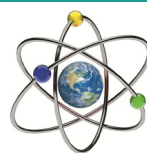
№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 234 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarining tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellashirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
<i>Axmedova Dilnoza Anvarovna</i>	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
<i>Bakirov Otabek Bo'ranovich</i>	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
<i>D. J. Norboyeva</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
<i>Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
<i>Khazratova Zukhra Mamaraimovna</i>	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
<i>Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna</i>	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers.....	127
<i>Niyozov Javlonbek</i>	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
<i>S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva</i>	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
<i>Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik</i>	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
<i>Soliqova Barno Sodiq qizi</i>	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
<i>Yarmatov Shermo'min Rahmatovich</i>	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
<i>Атаджанова Сохиба Талиповна</i>	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
<i>Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona</i>	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
<i>Kayumova Nazokat Rashitovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
<i>Eshonqulova Umida Xolmirzayevna</i>	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
<i>To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna</i>	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
<i>Abulova Mohigul Komiljonzoda</i>	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
Yadgarova Surayyo	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
Yusupova Sanobar Odil qizi	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
Бахтияр Катибжанович Саттаров	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
Джалилова Феруза Намазовна	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
Zuhriddin Azizov	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	

SHAXS TUZILMASIDA MA'NAVIY INTELEKT: NAZARIY-METODOLOGIK TAHLIL VA PSIXOLOGIK INTERPRETATSIYA

Mirxoliqova Charos Xabibullaevna

Yoshlar muammolarini o'rganish va istiqbolli kadrlarni
tayyorlash instituti dotsenti, Phd

Annotatsiya: Maqolada shaxs psixologiyasi doirasida "ma'naviy intellekt" (spiritual intelligence) tushunchasining nazariy-metodologik asoslari hamda uning shaxs tuzilmasidagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi ma'naviy intellektni shaxsning kognitiv, motivatsion-qadriyat, affektiv va irodaviy-o'zini boshqarish subsistemalari bilan bog'liq integrativ resurs sifatida konseptuallashtirish, shuningdek uni o'lchash va psixologik interpretatsiya qilishdagi metodologik muammolarni aniqlashtirishdan iborat. Metodologik yondashuv sifatida nazariy tahlil, konseptual sintez, komparativ taqqoslash va konstrukt validligini baholash mantiqi qo'llanildi. Natijada ma'naviy intellekt shaxs tuzilmasida "ma'no va qadriyat muammolarini hal qilish"ga yo'naltirilgan meta-kompetensiya sifatida talqin qilinib, uning to'rtta funksional komponenti: (1) ekzistensial-refleksiv tafakkur, (2) shaxsiy ma'no hosil qilish, (3) transsendent (kengaytirilgan) anglash, (4) ong holatlarini ixtiyoriy boshqarish va axloqiy o'zini tartibga solish taklif etildi. Xulosa sifatida ma'naviy intellektni shaxs kamoloti, psixologik barqarorlik, pro-sotsial xulq va maqsadga yo'naltirilgan o'zini boshqarishning muhim psixologik mexanizmi sifatida amaliy (psixodiagnostika, konsalting, tarbiyaviy-psixoprofilaktik dasturlar) jihatdan qo'llash istiqbollari asoslandi.

Kalit so'zlar: ma'naviy intellekt; shaxs tuzilmasi; ma'no hosil qilish; qadriyatlar; o'z-o'zini anglash; ekzistensial refleksiya; o'zini boshqarish; psixodiagnostika.

Abstract: The article examines the theoretical and methodological foundations of spiritual intelligence and its position within personality structure. The aim is to conceptualize spiritual intelligence as an integrative resource associated with cognitive, motivational-value, affective, and volitional self-regulatory subsystems of personality, while clarifying key methodological challenges related to measurement and psychological interpretation. The study employs theoretical analysis, conceptual synthesis, comparative review, and a construct-validity logic. As a result, spiritual intelligence is interpreted as a meta-competence oriented toward solving meaning- and value-related problems. A four-component functional model is proposed: (1) existential-reflective thinking, (2) personal meaning production, (3) transcendental awareness, and (4) deliberate regulation of states of consciousness and moral self-regulation. The article substantiates practical implications for psychodiagnostics, counseling, and developmental interventions aimed at enhancing personal growth, resilience, prosocial behavior, and goal-directed self-regulation.

Key words: spiritual intelligence; personality structure; meaning-making; values; self-awareness; existential reflection; self-regulation; psychodiagnostics.

Аннотация: В статье анализируются теоретико-методологические основания понятия "духовный интеллект" (spiritual intelligence) и его место в структуре личности. Цель исследования – концептуализировать духовный интеллект как интегративный ресурс, связанный с когнитивной, мотивационно-ценностной, аффективной и волевой подсистемами личности, а также уточнить методологические проблемы его измерения и психологической интерпретации. В качестве методологии применены теоретический анализ, концептуальный синтез, сравнительный подход и логика оценки конструктивной валидности. В результате духовный интеллект интерпретирован как метакомпетенция, ориентированная на решение проблем смысла и ценностей, и предложена его четырехкомпонентная модель: (1) экзистенциально-рефлексивное мышление, (2) производство личностного смысла, (3) трансцендентная осознанность, (4) произвольная регуляция состояний сознания и нравственная саморегуляция. Обоснованы перспективы практического применения духовного интеллекта в психодиагностике, консультировании и развивающих программах, направленных на личностный рост, устойчивость и просоциальное поведение.

Ключевые слова: духовный интеллект; структура личности; смыслообразование; ценности; самосознание; экзистенциальная рефлексия; саморегуляция; психодиагностика.

KIRISH

Zamonaviy psixologiyada shaxsni faqat kognitiv imkoniyatlar (IQ) yoki emotsional moslashuv resurslari (EI) doirasida tushuntirish ko'plab hollarda yetarli bo'lmay qolmoqda [8,9,10]. Ijtimoiy tezkorlik, qadriyatlar pluralizmi, kasbiy stress va ekzistensial noaniqlik sharoitida shaxsning "ma'no topish", "qadriyat tanlash", "axloqiy qaror qabul qilish", "o'zini boshqarish" kabi jarayonlari alohida ilmiy e'tiborni talab etadi [6,14]. Ana shu nuqtada "ma'naviy intellekt" konstrukt shaxsning ma'no-qadriyatli yo'nalganligini tushuntirishga da'vo qiluvchi integrativ yondashuv sifatida ilgari suriladi [1,3,4].

Ma'naviy intellekt (MI) tushunchasi adabiyotlarda turlicha izohlanadi: u ba'zan ma'naviy-axloqiy ong, ba'zan ekzistensial refleksiya, ba'zan esa transsendent tajribani anglash va undan konstruktiv foydalanish qobiliyati sifatida ta'riflanadi [3,4]. MI konsepsiyalarida o'z-o'zidan xabardorlik, donolik, "nima uchun?" savolini bera olish, hayot-o'lim kabi ekzistensial masalalarni tahlil qilish hamda hayotiy ma'no hosil qilishga tayyorlik singari belgilar ta'kidlanadi [5,6,14].

Maqolaning maqsadi - ma'naviy intellekt shaxs tuzilmasida konseptual joylashtirish, uning nazariy-modellarini metodologik mezonlar asosida tahlil qilish hamda psixologik interpretatsiya uchun integrativ model taklif etish.

Maqolaning vazifalari:

- 1) ma'naviy intellekt konsepsiyalarini (mazmuni, strukturasi, funksiyasi) komparativ tahlil qilish;
- 2) "intellekt" mezonlari nuqtai nazaridan MI konstruktining metodologik maqomini aniqlashtirish;
- 3) MI ning shaxs subsistemalari bilan bog'liqligini konseptual modelda ifodalash;
- 4) psixodiagnostika va amaliy psixologiya uchun interpretativ ko'rsatkichlar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Spiritual intelligence" atamasining ommalashuvida mualliflarning turli pozitsiyalari mavjud. Ayrim konsepsiyalarda u "ma'no va qadriyat muammolarini hal qilish"ga xizmat qiluvchi intellekt turi sifatida ko'riladi. Masalan, Zohar va Marshall ma'naviy intellekt insonning hayotiy harakatlarini kengroq ma'no beruvchi kontekstga joylashtira olish, ma'no va qadriyat bilan bog'liq muammolarni hal qilish intellekti sifatida tavsiflaydi [1].

Boshqa yondashuvlarda MI ko'proq motivatsion-axloqiy va transpersonal resurs sifatida talqin qilinadi (masalan, ma'naviy intilishlar psixologiyasi, ma'noga yo'nalgan motivatsiya) [3,4,5,6]. Yana bir yo'nalishda esa MI ni o'lchash va empirik tekshirishga mos konstrukt sifatida operatsionallashtirish (psixometrik yondashuv) yetakchi o'ringa chiqadi [2].

Psixometrik yo'nalishda King tomonidan taklif etilgan model keng muhokama qilingan. Unda ma'naviy intellekt to'rtta komponent orqali ifodalanadi:

1. Critical Existential Thinking (ekzistensial-tanqidiy tafakkur),
2. Personal Meaning Production (shaxsiy ma'no hosil qilish),
3. Transcendental Awareness (transsendent anglash),
4. Conscious State Expansion (ong holatlarini kengaytirish yoki ongli boshqarish).

Ushbu model asosida SISRI-24 o'zini baholash inventari ishlab chiqilgan [2].

Ma'naviy intellektning ilmiy maqomi bo'yicha bahslar mavjud: u alohida intellekt turimi yoki shaxs xususiyati, motivatsion yo'nalish, coping-uslub, e'tiqod tizimi yoxud metakognitiv refleksiya ko'rinishimi? Shu jihatdan, MI mavjudligi va uni izohlash shartlari bo'yicha nazariy tekshiruvlar uchraydi [3,4]. Mazkur maqola aynan shu metodologik noaniqliklarni "shaxs tuzilmasi" kategoriyasi doirasida tizimlashtirishga urinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur ish empirik tajriba emas, balki nazariy-metodologik tadqiqot bo'lib, quyidagi usullar qo'llanildi: nazariy tahlil; konseptual sintez; komparativ yondashuv; konstrukt validligi mantiqi asosida muhokama. Metodologik cheklov sifatida MI ko'p hollarda o'zini baholash so'rovnomalari orqali o'lchanishi [2], bu esa ijtimoiy ma'qullanish va idealizatsiya effektlariga sezgirliqi qayd etiladi. Shu sabab, MI ni interpretatsiya qilishda multi-metod (so'rovnoma + intervyu + kuzatuv + situativ vazifalar) yondashuvi maqsadga muvofiq deb qaraladi. Shuningdek, MI komponentlari ijtimoiy-madaniy tajriba va ichkilashtirish jarayonlari orqali shakllanadigan yuqori psixik funksiyalar sifatida ham ko'rinishi mumkin [13].

TAHLIL VA NATIJALAR

Shaxs tuzilmasi odatda bir nechta o'zaro bog'liq subsistemalar orqali tasvirlanadi:

- 1) kognitiv subsistema (bilim, tafakkur, metakognitsiya);
- 2) motivatsion-qadriyat subsistema (qadriyatlar ierarxiyasi, maqsadlar, ma'no);
- 3) affektiv subsistema (his-tuyg'ular, empatiya, hissiy barqarorlik);
- 4) irodaviy-regulyativ subsistema (o'zini boshqarish, o'zini nazorat qilish, odat va xulqni tartibga solish);
- 5) identifikatsion subsistema (Men-konsepsiya, identitet, hayotiy ssenariy) ^[11,12].

MI ni shaxs tuzilmasiga kiritishning asosiy g'oyasi shundan iboratki, u shaxsning alohida bir "qatlami" emas, balki yuqoridagi subsistemalarni ma'no-qadriyat o'qi bo'yicha uyg'unlashtiruvchi meta-tashkiliy mexanizm vazifasini bajaradi ^[1,12].

Mazkur 4-komponentli modelning bazaviy g'oyasi psixometrik adabiyotlarda taklif etilgan yondashuvlar (xususan, King modeli) asosida umumlashtirildi ^[2].

MI komponenti	Psixologik mazmuni	Shaxs subsistemalaridagi tayanchi	Kuzatiladigan indikatorlar (misol)
1. Ekzistensial-refleksiv tafakkur	"Nega yashayapman?", "Qanday qadriyatlar ustuvor?" kabi savollarga refleksiv, tanqidiy yondashish	Kognitiv + identifikatsion	Hayotiy maqsadlarni qayta ko'rib chiqish, e'tiqod va stereotiplarni tanqidiy baholash
2. Shaxsiy ma'no hosil qilish	Tajriba va voqealardan shaxsiy ma'no chiqarish, maqsadga yo'naltirish	Motivatsion-qadriyat	Maqsad qo'yishning mazmuniyligi, motivatsion barqarorlik, "ma'no topa olish" coping'i
3. Transsendent anglash	O'zini faqat "Men" bilan cheklamasdan, kengroq ijtimoiy va ma'naviy kontekstda idrok etish	Identifikatsion + affektiv	Empatiya, pro-sotsiallik, kamtarlik, minnatdorlik, bog'liqlik hissi
4. Ong holatlari va axloqiy o'zini boshqarish	Impulsni boshqarish, affektni ma'naviy mezonlar bilan tartibga solish, ongli tanlov	Irodaviy-regulyativ + affektiv	Konfliktida vazminlik, ichki me'yorlarga sodiqlik, stressda ma'noli qat'iyat

MI shaxsning quyidagi integrativ vazifalari bilan bog'lanadi:

- ma'no-generatsiya (tajribani izohlash va maqsadga birlashtirish);
- qadriyatlarni tanlash va ierarxialash;
- ichki tartibga solish (affekt va impulsni ma'naviy me'yorlar bilan muvofiqlashtirish);
- pro-sotsial orientatsiya;
- barqarorlik va rezilyentlik (inqirozlarda "ma'noli bardoshlilik"ni ushlab turish) ^[6,7,14].

MI ko'pincha religiozlik bilan chalkashadi. Psixologik yondashuvda esa MI diniy amaliyotning mavjudligi yoki yo'qligidan qat'i nazar, shaxsning ma'no, qadriyat, o'zini anglash va o'zini boshqarish mexanizmlarini tavsiflovchi sekulyar (dunyoqarashlararo) konstrukt sifatida talqin qilinishi lozim ^[3,4,5]. Aks holda MI ni o'lchash diniy identifikatsiya ko'rsatkichiga aylanib qolishi va konstrukt dan ilmiy foydalanish cheklanishi mumkin.

Metodologik jihatdan MI ni ikki yo'l bilan ko'rish mumkin:

- 1) qobiliyat modeli (ma'no-qadriyat muammolarini hal qilishga qaratilgan intellektual qobiliyatlar majmui);
- 2) xususiyat modeli (barqaror shaxsiy moyilliklar, jumladan refleksivlik, pro-sotsiallik va qadriyatlilik integratsiyasi) ^[3,4,12].

Amaliy psixodiagnostikada trait-komponentlar nisbatan oson o'lchanadi, biroq MI ni "intellekt" maqomida asoslash uchun situativ vazifalarda qaror sifati, axloqiy dilemmalarda argumentatsiya darajasi va refleksiv tahlil chuqurligi kabi ko'rsatkichlarni ham kiritish maqsadga muvofiq.

SISRI-24 kabi o'zini baholash shkalalari MI komponentlarini tezkor baholash imkonini beradi ^[2]. Biroq interpretatsiyada natijani normativ tarzda ("yuqori MI = ideal shaxs") talqin qilmaslik, ijtimoiy ma'qullanishni nazorat qiluvchi yondashuvlarni qo'llash hamda MI profilini (4 komponent kesimida) tahlil qilish tavsiya etiladi. Multi-

metod triangulyatsiya (so'rovnoma + intervyu + kuzatuv + vaziyatli topshiriqlar) MI ni aniqroq tushuntirishga yordam beradi.

MI ning ilmiy maqomi haqida tanqidiy pozitsiyalar mavjudligi tabiiy ^[3,4]. Bu holat MI ni inkor etish emas, balki tushunchani aniq chegaralash, o'lchashni ko'p metodli qilish va boshqa konstruktadan (EI, religiozlik, axloqiy qadriyatlar) farqlash zarurligini ko'rsatadi ^[9,10].

XULOSA VA TAKLIFLAR

1. Ma'naviy intellekt shaxs tuzilmasida ma'no-qadriyat yo'nalganligi orqali kognitiv, motivatsion, affektiv va irodaviy subsistemalarni uyg'unlashtiruvchi meta-kompetensiya sifatida talqin qilinishi mumkin ^[1,11,12].
2. MI ning psixologik interpretatsiyasi uchun 4-komponentli funksional model (ekzistensial refleksiya; shaxsiy ma'no; transsendent anglash; ongli-axloqiy o'zini boshqarish) konseptual jihatdan izchil va diagnostik jihatdan qulaydir ^[2].
3. MI ni "intellekt" maqomida qo'llash uchun uni faqat e'tiqod yoki qadriyat deklaratsiyasi sifatida emas, balki ma'no-qadriyat muammolarini hal etishdagi real kognitiv-regulyativ samaradorlik ko'rsatkichlari bilan ham bog'lash zarur ^[3,4].

Takliflar:

1. **Psixodiagnostika:** MI ni EI, rezilyentlik, qadriyatlar ierarxiyasi va shaxsiy ma'no ko'rsatkichlari bilan birgalikda baholash; profil tahlilini qo'llash ^[2,9,10].
2. **Konsalting va psixoterapiya:** ma'no yo'qotilishi, motivatsion bo'shliq, kasbiy burnout holatlarida MI komponentlarini (refleksiya, ma'no, qadriyat tanlovi, o'zini boshqarish) rivojlantiruvchi intervensiyalarni qo'llash ^[6,7,14].
3. **Ta'lim va tarbiya:** tanqidiy-refleksiv fikrlash, axloqiy dilemmalar tahlili, pro-sotsial loyihalar va hayotiy maqsad refleksiyasini tizimli kiritish ^[13].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Zohar, D., & Marshall, I. (2000). *Spiritual Intelligence: The Ultimate Intelligence*. London: Bloomsbury.
2. King, D. B., & DeCicco, T. L. (2009). A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *International Journal of Transpersonal Studies*, 28, 68-85.
3. Emmons, R. A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 3-26.
4. Vaughan, F. (2002). What is spiritual intelligence? *Journal of Humanistic Psychology*, 42(2), 16-33.
5. Wigglesworth, C. (2012). *SQ21: The Twenty-One Skills of Spiritual Intelligence*. New York: SelectBooks.
6. Frankl, V. E. (2006). *Man's Search for Meaning* (Original work published 1946). Boston: Beacon Press.
7. Leontiev, D. A. (2004). *Psixologiya smysla* (Ma'no psixologiyasi). Moskva: Smysl.
8. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
9. Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197-215.
10. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
11. McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1999). A five-factor theory of personality. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (pp. 139-153). New York: Guilford Press.
12. Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
13. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
14. Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of Life*. New York: Guilford Press.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.